

فرآیند اقدام پژوهی

«بخش عملی»

ارائه: دکتر شهاب قهرمانی

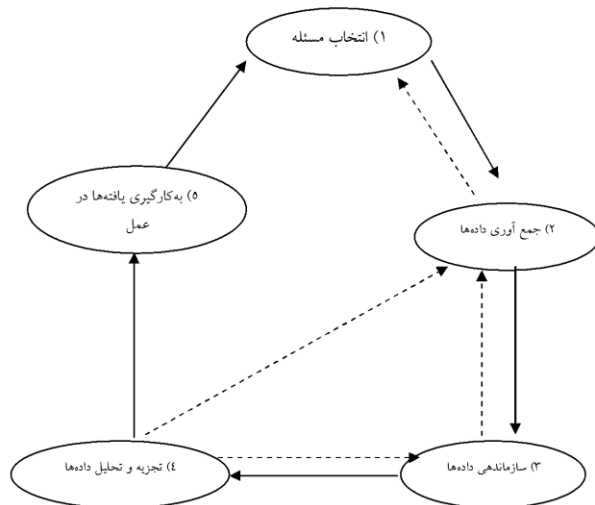
فرآیند اقدام پژوهی

مفهوم پژوهش در عمل بیش از هر چیز وابسته به دو فعالیت اساسی **پژوهش و عمل** است.

اقدام پژوهی کوششی است که بین پژوهش به عنوان وسیله‌ای برای آگاهی و دانستن و عمل آموزشی رابطه‌ی ارگانیک برقرار می‌کند. اقدام پژوهی با انواع نام‌ها شهرت دارد. پژوهش مشارکتی، بررسی گروهی، پژوهش رهایی‌بخش، یادگیری همراه با عمل و پژوهش موقعیتی از عناوین متعددی است که برای معرفی فعالیت اقدام پژوهی استفاده می‌شوند. در بیان ساده، اقدام پژوهی یادگیری از طریق عمل کردن است. گروهی از افراد مسئله‌ای را شناسایی می‌کنند، کوششی را برای حل آن سازمان می‌دهند، چگونگی موفقیت خود را در مسیر حل مسئله ارزیابی می‌کنند و اگر این کوشش‌ها نتیجه رضایت‌بخشی را به دنبال نداشته باشد، کوشش‌های دوباره‌ای طرح‌ریزی می‌شود.

مراحل اقدام پژوهی

شکل مراحل اقدام پژوهی از دیدگاه کلهان

کلهان (۲۰۰۳) اقدام پژوهی را رویکردی برای مطالعه و حل مسائل آموزشی توسط معلمان ذکر می‌کند. موضوعاتی نظیر جو کلاس، مدیریت کلاس، راهبردهای تدریس و مواد آموزشی و رفتار اجتماعی و شناختی دانش‌آموزان می‌توانند در مسیر پژوهش حین عمل مورد مطالعه قرار گیرند و برحسب نیاز، تغییرات لازم در این زمینه‌ها انجام شود. وی مراحل اقدام پژوهی را به این شرح ارائه می‌کند:

اهداف اقدام پژوهی

- ایجاد سازگاری میان عمل و نظریه
- توسعه تفکر انتقادی نسبت به رویدادهای آموزشی
- تغییر و بهبود عمل آموزشی
- کمک به افراد در افزایش شناخت آنها از موقعیت خود
- تقویت احساس خود ارزشمندی و اعتماد به نفس در معلمان
- افزایش شناخت از مسائل کلاس درس

معلمان در نقش رهبری آموزشی

ویژگی‌های معلم در نقش رهبری :

- ۱) خبرگی آموزشی و تدریس دارد و دانش خود را با سایر همکاران و متخصصان مبادله می‌کند.
- ۲) خود را با تغییرات حرفه‌ای هماهنگ می‌سازد و همگام با دانش معلمی حرکت می‌کند.
- ۳) دائماً برای ایجاد فرصت بهتر برای یادگیری دانش آموزان تلاش می‌کند.
- ۴) به انجام مطالعه از طریق اقدام‌پژوهی و تعیین اثربخشی آن دلبستگی نشان می‌دهد.
- ۵) با دیگر همکاران، اولیا و سایرین در مورد موضوعات آموزشی، تشریک مساعی دارد.
- ۶) از حیث اجتماعی هشیار و با مسائل درگیر می‌باشد.
- ۷) با انواعی از مدل‌های تغییر از طریق پژوهش در عمل مرتبط است.
- ۸) مشاوره و راهنمایی معلمان تازه‌کار را برعهده می‌گیرد.
- ۹) در برنامه‌های آموزشی دانشگاه‌ها و مجامع علمی شرکت می‌نماید.
- ۱۰) در تصمیمات ریسک‌پذیر مدرسه شرکت می‌جویند.

فوائد اقدام پژوهی

اقدام پژوهی چگونه به بهبود عمل منجر می شود یعنی:

- ❖ مدیران و معلمان به عنوان پایه های تصمیم گیری در سطح مدارس مطرح می شوند.
- ❖ معلمان در نقش رهبران تحول آموزشی ظاهر می شوند.
- ❖ توسعه توانایی حرفه ای معلمان مورد تأکید قرار می گیرد.
- ❖ تفکر انتقادی معلمان توسعه می یابد.

• مدیران و معلمان به عنوان پایه‌های تصمیم‌گیری در سطح مدارس مطرح می‌شوند

- که باید خود اقدام به طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی نمایند و خود مسیر تحقق اهداف آموزشی را با بینش و بصیرت هموار سازند. نقش سایر بخش‌ها صرفاً ارائه خدمات حمایتی و پشتیبانی است و در مدرسه بیشترین فعالیت‌ها برای بهبود نظام آموزشی طراحی و به مرحله اجرا درمی‌آید.

معلمان در نقش رهبران تحول آموزشی ظاهر می‌شوند

در مسیر تحولات آموزشی همواره معلم نقش برجسته‌ای داشته است. به‌ویژه در طی دو دهه اخیر، تعبیر رهبران آموزشی از معلمان بیش از گذشته مورد استفاده قرار گرفته است که به‌نظر برخی واسطه رسوخ رویکرد اقدام‌پژوهی در ساختار حرفه‌ای معلمان بوده است. معلمان اگر اختیار نیابند و به عنوان افراد حرفه‌ای عمل نکنند، قادر به انجام تغییرات مهم آموزشی برای بهبود نخواهند شد. بعدها مطالعات متعددی منتشر شد که نشان می‌داد معلمان باید به عنوان رهبران، مشارکت فعالی در فرایند تغییر مدرسه داشته باشند تا تغییرات همراه با موفقیت باشد.

توسعه توانایی حرفه‌ای معلمان مورد تأکید قرار می‌گیرد

- اقدام‌پژوهی «تواناسازی شغلی» معلمان را به عنوان عامل بهبود عمل آموزشی در محدوده اهداف خود قرار داده است. در این ارتباط گام‌های مؤثری به شرح زیر برداشته می‌شود:
- **خوداتکایی شغلی:** از طریق اقدام‌پژوهی به طور قابل توجهی به دانش و توانایی معلم برای مطالعه و حل مسائل مربوط به آموزش و تدریس تکیه می‌شود و نوعی خوداتکایی معلم برای تصمیم‌گیری در مورد راهبری و حل مسائل و مشکلات فرا روی تدریس مطرح می‌شود. این رویکرد، معلم را در مسیر هموارسازی موانع متعدد تدریس فعال نگاه می‌دارد و مانع از توقف پی‌گیری وی در مطالعه با این فرض سنتی می‌گردد که این کار متولیان دیگری دارد و باید توسط آنها مدیریت گردد.
- **فهم الگوهای مؤثر تدریس و یادگیری:** معلم از طریق رویکرد پژوهش در عمل فرصت فراوانی را برای آزمون انواع الگوهای تدریس به دست می‌آورد و از رهگذر این اقدام الگوهای مناسب‌تر را برمی‌گزیند و از آنها استفاده می‌کند. به عبارت دیگر، معلم با بهره‌گیری از اقدام‌پژوهی به‌طور مستمر در مسیر بهبود و تکامل شیوه‌های تدریس و آموزش خود گام برمی‌دارد.
- **مشارکت عملی در تولید دانش و اطلاعات:** در رویکرد پژوهش در عمل، معلم خود در نقش پژوهشگر در جهت تولید دانش و اطلاعات مورد نیاز خود برای آموزش گام برمی‌دارد. در واقع، در این رویکرد معلم از این که صرفاً در مواجهه با فرایند تولید دانش نقش منفعلی را ایفا کند دوری می‌جوید و خود به عنوان یک فرد توانا در مسیر تولید دانش حضور می‌یابد و در این فرایند مشارکتی فعالانه به عمل می‌آورد.

تفکر انتقادی معلمان توسعه می‌یابد

رویکرد اقدام‌پژوهی مبتنی بر نقد وضع موجود برای دسترسی به وضعیتی بهتر است. در این مسیر معلم به‌طور مداوم کیفیت آموزش و تدریس خود و یادگیری دانش‌آموزان را مورد سؤال قرار می‌دهد و در جهت یافتن پاسخ برای آنها به تفکر می‌پردازد. چرا دانش‌آموز یا دانش‌آموزان در مسیر یادگیری با دشواری مواجهند؟ چگونه می‌توانم وضعیت تدریس خود را بهبود بخشم؟ چگونه برخی معلمان آموزش بهتری را برای دانش‌آموزان خود ارائه می‌نمایند؟ چرا برخی دانش‌آموزان بهتر از برخی دیگر یاد می‌گیرند؟ و ...

این رویکرد، ذهنیت فلسفی را در میان معلمان توسعه می‌بخشد و پویایی حاصل از داشتن چنین ذهنیتی را نصیب تدریس و یادگیری می‌سازد. دیدن مسائل با جهات متعدد آنها، شکیبایی در قضاوت، زیر سؤال بردن آنچه مسلم یا بدیهی تلقی می‌شود، به‌کارگیری قوه تعمیم، نگرستن به موارد خاص در مورد زمینه‌ای وسیع؛ از جمله شاخص‌های این ذهنیت هستند که در رفتار معلمان در رویکرد اقدام‌پژوهی تجلی پیدا می‌کنند.

روش اقدام پژوهی

• برای انجام اقدام پژوهی با توجه به ماهیت آن روش کاملا استناداری وجود ندارد و پژوهشگر می تواند با توجه به آمادگی خود یک روش را انتخاب و بر اساس آن کار خود را دنبال سازد . چرخه اقدام پژوهی به طور کلی از چهار حلقه به شرح زیر تشکیل می شود :

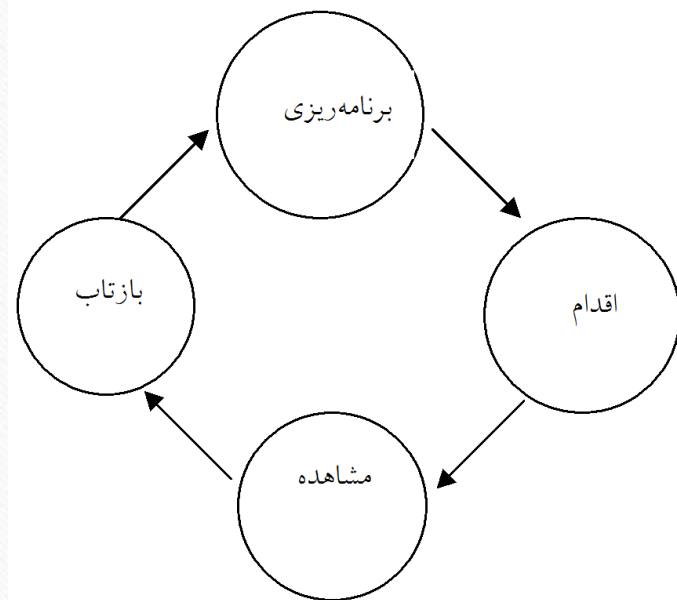
• ۱- برنامه ریزی

• ۲- اقدام

• ۳- مشاهده

• ۴- بازتاب (تحلیل و تعدیل اقدام)

روش اقدام پژوهی

خلاصه گامها بر حسب چرخه اقدام پژوهی (بازرگان، ۱۳۸۳)

حلقه‌ها	مراحل	گام‌ها
۱- برنامه‌ریزی	۱-۱. مرحله مقدماتی	گام ۱) انتخاب زمینه پژوهش گام ۲) مطالعه اسناد و مدارک مربوط به موضوع پژوهش گام ۳) تدوین طرح و فراهم کردن مقدمات اجرایی گام ۴) تصویب طرح
	۱-۲. مرحله آماده‌سازی شرایط	گام ۵) درک شرایط موجود و تعاطی افکار با مدیران و سیاستگذاران گام ۶) تقویت مهارت‌های برقراری ارتباط و دعوت از شرکت‌کنندگان در اجرای طرح گام ۷) توجه به اخلاق پژوهش و دعوت از ناظران بالقوه
	۱-۳. مرحله تدوین برنامه	گام ۸) تشخیص جنبه(های) اصلی مورد نظر برای اقدام و بهبود آن گام ۹) بیان وضعیت مطلوب، ملاک‌ها و نشانگرهای آن گام ۱۰) گردآوری داده‌ها درباره وضعیت موجود گام ۱۱) بازنگری گزینه‌های ممکن برای اقدام بهینه
۲- اقدام	مرحله اقدام	گام ۱۲) اجرای اقدام بهینه
۳- مشاهده	مرحله مشاهده	گام ۱۳) گردآوری داده‌ها درخصوص تأثیر اقدام بهینه
۴- بازتاب	مرحله تحلیل و تعدیل	گام ۱۴) تحلیل شواهد تأثیر اقدام و تهیه گزارش گام ۱۵) گردهم‌آیی ناظران و تهیه گزارش نهایی گام ۱۶) ارزیابی تحقیق

ساختار اقدام پژوهی

- مطالب مقدماتی شامل : عنوان، صفحه بسم ا...، تشکر و قدردانی، چکیده و کلیدواژه، فهرست محتوا، فهرست اشکال، نمودار و جداول
- محتوای مطالب یا متن مراحل ۹ گانه اقدام پژوهی
- منابع و ماخذ
- پیوست ها

عنوان

- فشرده و کوتاه باشد
- با واژه هایی مثل بررسی تحقیق شروع نشود.
- عنوان نشاندهنده جنبه های عملی باشد تا نظری.
- ۱. علل افت تحصیلی دانش آموزان درست نیست .
- ۲. راه های جلوگیری از افت تحصیلی

چکیده

- خواننده با مطالعه این بخش نتیجه کلی از تحقیق را بگیرد
- در تحقیقات دانشگاهی چکیده ۱۵۰-۲۰۰ کلمه است
- در اقدام پژوهی ۱۰ خط است
- بیان دغدغه و مساله به صورت مختصر
- روش گردآوری اطلاعات
- مشخصات افراد مورد تحقیق
- نتیجه و پیشنهاد
- خلاصه ای از مراحل مختلف کار
- کلیدواژه ها

فهرست

- فهرست مطالب
- عنوان کلی با ذکر صفحه
- فهرست نشاندهنده عنوان های کلی و مطالب بمندرج در گزارشها
- فهرست جداول
- فهرست نمودار
- فهرست اشکال

مقدمه و توصیف وضعیت موجود

- مغز یک تحقیق بیان مسأله است و باید خوب پخته و پرداخته شود
- بیان دلایل منطقی برای نامطلوب بودن وضعیت موجود
- کجا کار می کنید؟
- مشکل چیست؟
- چه چیزی را می خواهید تغییر دهید؟
- چرا مسأله برای شما اهمیت دارد؟
- روش تدریس شما را قانع نمی کند؛ علت چیست؟

تجزیه و تحلیل

- مبانی نظری
- طبقه بندی اطلاعات
- الگوی ۶ پرسش استرینگر: چرا؟ چگونه؟ چه کسی؟ چه چیزی؟ چه موقع؟ کجا؟
- الگوی روش ترسیم مفاهیم: ریشه ها و علت ها را مشخص می کنیم
- تجزیه و تحلیل و علت یابی

روش اقدام پژوهی

- یکی از رایج ترین اشکال اقدام پژوهی و ارایه گزارش آن در برگیرنده مراحل زیر است که بصورت تفصیلی تر مورد بحث قرار می گیرد:
- مشاهده عمل و انتخاب موضوع
- توصیف وضع موجود
- گردآوری اطلاعات پیرامون مساله (شواهد نوع اول)
- مطالعه و تفکر پیرامون راه های حل یا کاهش مساله (انتخاب راه حل)
- اجرای راه حل
- مشاهده عمل و گردآوری اطلاعات پیرامون مساله (شواهد نوع دوم)
- بحث و نتیجه گیری
- تهیه گزارش
- تکرار

۱) مشاهده عمل و انتخاب موضوع:

همان طور که پیش تر به فراوانی بیان شد، اقدام پژوهی ناظر بر بهبود عمل آموزشی است . بنابراین باید موضوعات اقدام پژوهی از جریان عمل آموزشی انتخاب شوند .

شما می خواهید با اقدام پژوهی عمل تدریس خود را با رفع موانع موجود ارتقاء بخشید . بنابراین موضوع خود را از تدریس و عوامل موثر بر آن بر گزینید. انتخاب موضوع اقدام پژوهی تابع شرایط خاصی است .

نکات لازم برای انتخاب موضوع

- با امکانات و توان حرفه ای شما منطبق باشد.
- مطالعه آن نیازمند به زمانی طولانی نباشد (به طور معمول یک سال تحصیلی)
- با مطالعه آن زمینه ای برای کار بست و بهبود عمل فراهم باشد .
- حتی الامکان مطالعه آن با مشارکت دیگران انجام پذیرد .
- موضع ساده، روشن و برای دیگران قابل فهم باشد .

نکات لازم برای انتخاب موضوع

- پاسخگویی به آن نیازمند به مطالعه باشد . به عبارت دیگر مساله ای وجود دارد که واقعا برای آن پاسخ روشنی نه شما و نه دیگران ندارند .
- از نظر اخلاقی و حقوقی موجب ایجاد مشکل نباشد .
- موضوع در چارچوب روش اقدام پژوهی باشد . شما نمی توانید هر مساله ای را با استفاده از اقدام پژوهی مطالعه نمایید .
- مرتبط با شغل فعلی شما باشد . شما باید در محدوده کار خود مطالعه نمایید تا بتوانید از نتایج آن در عمل استفاده کنید .

راه های انتخاب موضوع و تشخیص مسأله در اقدام پژوهی

- یکی از راهها مقایسه بین وضع موجود و مطلوب است.
- علل ضعف برخی دانش آموزان در مقایسه با سایر دانش آموزان کلاس و مدرسه و ...
- چرا برخی از دانش آموزان در کلاس کمتر از دیگران یاد می گیرند؟
- چرا تدریس من در بچه ها ایجاد انگیزه یادگیری نمی کند ؟ بنابر این در اقدام پژوهی شما با پدیده ای نامطلوب مواجهید که فراروی عمل آموزشی شما قرار گرفته و برای شما مشکل ایجاد نموده است . این مشکل می تواند بر روی پیشرفت تحصیلی و پرورشی یک دانش آموز یا تمام دانش آموزان تاثیر داشته باشد . بنابراین شما بدون توجه به گستره ، متعهد به بررسی و حل مشکل هستید .
- بدین ترتیب مشکلات تحصیلی و رفتاری یک یا همه دانش آموزان می تواند منبعی برای انتخاب موضوع توسط یک معلم پژوهنده باشد .

توصیف وضع موجود (تبیین مسأله)

پس از آن که موضوع خود را برای مطالعه برگزیدید باید حسب آن به توصیف آن پردازید . شما به عنوان یک محقق باید بتوانید زمینه ای را که در آن مسأله ای فراروی شما ایجاد شده، به خوبی توصیف نمایید. اطلاعات جغرافیایی مدرسه، تعداد دانش آموزان، معلمان، وضعیت فضا و تجهیزات در مدرسه و هم چنین موقعیت اقتصادی – اجتماعی دانش آموزان می تواند به توصیف وضع موجود کمک کند . در ادامه به موقعیت موضوع یعنی کلاس درس ، دانش آموز یا دانش آموزان نزدیک و شرح بیشتری از وضعیت ارائه می دهیم . بطور مثال اگر دانش آموزی با نمره پایین درس ریاضی رو به رو است ، این مشکل از کی آغاز شده و این ضعف بر کدام مباحث درس ریاضی استوار است . . .

دقت در توصیف وضع موجود به داوران بیرونی کمک می کند که دقیق تر موقعیت شما را لمس و اقدامات بعدی شما را مناسب تر ارزیابی کنند .

نمونه هایی از توصیف وضع موجود توسط معلمان پژوهنده در پایان ارائه شده است .

گردآوری اطلاعات پیرامون مساله (شواهد نوع اول)

- شما در این مرحله و در ادامه مرحله قبل اطلاعات ملموس سنجشی و رفتاری تر از وضع موجود ارایه می کنید . در واقع شواهد نوع اول هر آنچه را که می تواند به تشخیص علل مساله کمک کند با خود به همراه دارد . نمونه ای از اوراق و نمرات امتحان دانش آموزان ، توصیفی که دیگران از وضع موجود ارایه نموده اند و ...
- شما در این مرحله به کمک مستندات قابل قبول و با اتکا به امار ، جداول و اعداد شرحی دقیق از مساله ارایه می نمایید . شواهد نوع اول یا داده های تشخیصی مانند آزمایشاتی است که هر پزشک برای تعیین کم و کیف بیماری در بدو ورود بیمار به مطب برای وی پیش بینی و سپس بر اساس آنها اقدام به تجویز دارو می نماید بنابراین شما در این مرحله می توانید از انواع آزمونه های تشخیصی بهره برده و نتایج آن را در این بخش گزارش نمایید .
- نمونه هایی از گزارش شواهد نوع اول یا داده های تشخیصی توسط معلمان پژوهنده در پایان ارایه شده است.

ابزار گردآوری اطلاعات

- مشاهده
- پرسشنامه
- اسناد (صورتجلسات نمرات دانش آموز برگه های امتحانی نقشه ها نمودارهای سمعی و بصری نوشته خاطره آلبوم عکس یادداشتهای معلم و دانش آموز پرسشنامه)

انتخاب راه حل

● در این مرحله شما به استناد شواهد نوع اول و هر آن چه که از مساله و ابعاد آن می دانید اقدام به تعیین راه حل یا راه حل ها می نمایید . برای افزایش موفقیت خود در این مرحله تشخیص و راه حل خود را با دیگران در میان گذارید و از تجربه آنها بهره گیرید. یافته های تحقیقات پیشین و استفاده از منابع علمی نیز می تواند به شما در تشخیص درست و تعیین راه حل مناسب کمک کند .

● شما باید در این مرحله از تمام منابع موجود برای رفع یا حداقل کاهش مساله بهره گیرید . به عبارتی باید راه حل خود را با استفاده از منابع مختلف معتبر سازید.

اجرای راه حل

پس از آن که به تشخیص خود و با استفاده از منابع معتبر به راه حلی برای رفع مشکل رسیدید باید برای به کارگیری آن برنامه ریزی کنید و شرایط را برای رفع مشکل مهیا سازید.

در حین اجرا مراقبت و نظارت به عمل آید که راه حل به درستی و در زمان و مکان خود به مرحله اجرا در آید.

اقدام پژوهی روشی خطی و سلسله مراتبی نیست. بنابراین در حین اجرای راه حل ممکن است دریابید که راه حل شما مناسب انتخاب نشده و یا اصولاً مساله درست تشخیص داده نشده است. بنابراین شما بر می گردید و از نو دوباره شواهد تشخیصی را مرور و مجدداً مساله را تعیین و به انتخاب راه حل دست می زنید. به این ترتیب شما همواره امکان تغییر و تعدیل را در همه مراحل اقدام پژوهی دارید.

اجرای راه حل

- شما در حین اجرا باید با مشاهده آثار اجرای راه حل ، تغییرات پدیدار شده را سنجش و ثبت نمایید. ثبت دقیق تغییرات به شما امکان ارزیابی اقدامات انجام شده را خواهد داد .
- در حین اجرا از همکاران و داوران بیرونی برای کمک به تعیین ثمربخشی راه حل خود کمک بگیرید . ممکن است آنها در نحوه اجرای راه حل شما نظرات بهتری داشته باشند که باید از آنها استفاده کنید .

مشاهده عمل و گردآوری اطلاعات پیرامون مساله (شواهد نوع دوم)

- شما این بار مجدداً با مشاهده عمل آموزشی به جمع آوری شواهد با استفاده از ابزارهای گوناگون می پردازید . شما می خواهید در خصوص ثمربخشی راه حل خود اطلاعات مستند تری ارایه سازید. بنابراین اقدام به گردآوری اطلاعات پس از پایان اجرای راه حل خود می نمایید .
- دقت نمایید که اطلاعات جدید با هدف قضاوت گردآوری می شوند بنابراین این بهتر است از ابزارهای اندازه گیری در مرحله گردآوری شواهد نوع اول استفاده نمایید تا بتوانید امکان مقایسه دقیق تر وضع قبل و بعد از اجرای راه حل را ارایه سازید .

بحث و نتیجه گیری

- **بحث و نتیجه گیری، آخرین مرحله از یک چرخه فعالیت اقدام پژوهی است. شما در اینجا دستاورد خود را پس از یک فعالیت چند مرحله ای ارائه و در خصوص نقاط قوت و ضعف کار خود بحث می کنید. بویژه اگر اقدامات شما کمکی به حل مشکل پیش رو ننموده باشد، شما باید استنباط خود را از دلایل بروز این نتیجه شرح دهید.**
- **البته ممکن است در چنین شرایطی شما بخواهید مطالعه خود را با نظم و سازماندهی جدیدی تکرار نمایید. این ویژگی یکی از محاسن رویکرد اقدام پژوهی است که کارورز با تعهد و احساس مسوولیت گام به این راه نهاده و بنابراین با عزم جدی مرحله جدیدی از یک فعالیت اقدام پژوهی را برای حل مساله آغاز می نماید.**

روش های ارتقاء کیفیت و اعتبار در اقدام پژوهی

تدبیر اول: ارتقای کیفیت مشارکت و توسعه ارتباط با دیگران

به نظر می رسد فرایند طبیعی اقدام پژوهی هیچ وقت بدون حضور و مشارکت ارزیابان و دوستان نقاد کامل نمی شود. وقتی اقدام فرد با بینش پژوهشی همراه شود و از محک انتقاد دیگران نیز بگذرد، مقبولیت پیدا می کند. همان طوری که پژوهشگران دانشگاهی در هنگام بحث درباره یافته های خود وجوه مشترک و جنبه های افتراقی آنها را با یافته های سایر پژوهشگران مورد توجه قرار می دهند، اقدام پژوهان همواره باید از نظرات افراد ذیربط اطلاع پیدا کنند تا بتوانند جنبه های مشترک و وجوه متمایز دیدگاه خود را با سایر نظرات دریابند. بنابراین، هم پژوهشگر دانشگاهی و هم اقدام پژوهی به برقراری ارتباط مؤثر با دیگران نیاز دارند.

تدبیر دوم: توسعه روش‌های انجام عمل و به حداکثر رساندن فایده عملی:

وقتی اقدام پژوهان تغییر در روش‌ها و اعمال خود را مشاهده کردند، می‌توانند امیدوار باشند که فعالیت پژوهشی آنان روا و مناسب بوده است.

تدبیر سوم: افزایش روایی اقدام‌پژوهی از طریق کثرت‌گرایی و ترکیب دیدگاه‌ها:

کثرت‌گرایی بر روش‌شناسی اقدام‌پژوهی هم حاکم است. اقدام پژوهان دامنه وسیعی از روش‌های تحقیق را به خدمت می‌گیرند. جهان‌بینی مشارکتی مستلزم ارتباط و همکاری انسان‌ها با یکدیگر است و چون همه انسان‌ها برای رسیدن به حقیقت از روش‌های متفاوت استفاده می‌کنند، در رویکرد اقدام‌پژوهی از راه‌های مختلف برای کسب دانش استفاده می‌شود. حتی برای ارزیابی برنامه اقدام‌پژوهی هم از نظرات دیگران استفاده می‌شود و کثرت‌گرایی در همه مراحل اقدام‌پژوهی به چشم می‌خورد. به همین دلیل انتظار می‌رود در روش‌شناسی اقدام‌پژوهی سوگیری کمتری وجود داشته باشد.

تدبیر چهارم: افزایش روایی اقدام‌پژوهی از طریق تلاش برای پایدار کردن پیامدها:

اقدام‌پژوهی اعضای خود را به انجام اصلاحات مداوم متعهد سازد؛ هر چند که ممکن است از یک همکاری موقت و محدود آغاز شود و در نهایت به مشارکت فراگیر و پایدار منجر شود. در همه اشکال مشارکت همکاری‌ها به تدریج شکل می‌گیرند و توسعه می‌یابند و در اقدام پژوهی کوشش برای پایدار سازی تعهدها به بهبود اوضاع می‌باشد.

تدبیر پنجم: افزایش روایی اقدام‌پژوهی از طریق انجام یک کار معنادار:

در اقدام‌پژوهی، معنایی که افراد به موقعیت‌ها می‌دهند انگیزه مشارکت آنها را تشکیل می‌دهد. معنادار بودن اقدام‌پژوهی برای افراد شرکت کننده می‌تواند اهتمام آنها را برای انجام کار بهینه افزایش دهد و کیفیت کار را تا حدی تضمین کند. اقدام پژوهان مانند کارمندانی که از طرف دیگران برای انجام پژوهش و عمل مأموریت یافته باشند، عمل نمی‌کنند، بلکه مانند ارباب و کارفرما در پی انجام مأموریت‌هایی هستند که خود آنها تعیین کرده‌اند؛ یعنی اقدام پژوهان به جای اینکه پژوهش را برای دیگران انجام دهند، برای خودشان انجام می‌دهند.

سؤال‌های ناظر بر کیفیت و روایی اقدام‌پژوهی

- ۱- آیا اقدام‌پژوهی در شکل‌گیری و توسعه روابط اجتماعی و مشارکت جمعی موفق بوده است؟
- ۲- آیا برنامه‌ریزی و فرایند اقدام‌پژوهی به وسیله علایق و دغدغه‌های مربوط به پیامدهای عملی هدایت شده است؟
- ۳- آیا در اقدام‌پژوهی از همه راه‌های ممکن (اصل کثرت‌گرایی) برای کسب دانش استفاده شده است؟
- ۴- آیا اقدام‌پژوهی به انسجام فکری اعضای شرکت‌کننده منجر شده است؟
- ۵- آیا اقدام‌پژوهی راه‌هایی فراتر از عقل‌نظری برای کسب دانش فراهم کرده است؟
- ۶- آیا اقدام‌پژوهی از روی آگاهی به عنوان رویکردی مناسب برای انجام تحقیق انتخاب شده است؟
- ۷- آیا اقدام‌پژوهی برای افراد شرکت‌کننده به عنوان یک کار معنادار تلقی شده است؟
- ۸- آیا اقدام‌پژوهی به پایدار شدن و فراگیر شدن اصلاحات به وجود آمده کمک کرده است؟

اعتبار بخشی در اقدام پژوهی

- **اعتبار بخشی توسط همکاران:**

- آیا می‌توانید گروهی از همکاران خود را نسبت به اهمیت دانشی که به دست آورده‌اید متقاعد نمایید؟ آیا می‌توانید آن‌ها را قانع کنید که عمل شما مسئولانه و عالی بوده است؟ آیا می‌توانید برای ارزیابی از کار خود معیارهای روشن ارائه دهید و برای آن معیارها، شواهدی صریح فراهم آورید؟

- **اعتبار بخشی توسط فرادستان:**

- آیا می‌توانید به مدیران خود نشان دهید که کار خود را به منظور بهبود، تغییر داده‌اید و روش جدید کار شما با طرح‌های توسعه سازمانی سازگار است؟

- **اعتبار بخشی از سوی مراجعان:**

- آیا افرادی که مورد حمایت شما بوده‌اند، موافقند که عمل شما در راستای منافع آنها بوده است و کیفیت زندگی آنها در اثر مداخلات اعمال شده توسط شما بهبود یافته است؟

• اعتباربخشی از سوی جامعه علمی

• گاهی لازم است جامعه علمی نقش و سهم شما را در تولید دانش تأیید کند. بسیاری از اقدام پژوهان که پژوهش خود را برای دریافت نوعی جایزه از مجامع علمی انجام می‌دهند، باید آن را طوری عرضه کنند که قابلیت بررسی داشته باشد.

• اعتباربخشی توسط جامعه مردم

• آخرین گروه اعتباربخش، مجموعه وسیعی از خوانندگانی هستند که در محیط‌های سازمانی یا بخش‌های دیگر جامعه قرار دارند. علاوه بر اعلان عمومی نتایج، پژوهش می‌توان آنها را منتشر ساخت. پذیرش انتشار از سوی نشریات علمی ممکن است وقت زیادی از فرد بگیرد. در هر حال، تأمل درباره اینکه یک پژوهش خوب چه مشخصاتی دارد، ضروری است. چه بسا هر کاری دارای جنبه سیاسی باشد یا به نظریه‌ها یا جنبش‌های اجتماعی مختلفی مرتبط باشد. در هر حال، نظرات و یافته‌های روا فقط از طریق وارد شدن در زندگی دیگران تداوم می‌یابد.

روش‌های گردآوری و تحلیل داده‌ها در اقدام‌پژوهی

مشاهده

- مشاهده یکی از مؤثرترین و کاربردی‌ترین روش‌های جمع‌آوری اطلاعات از کلاس است. معلم به لحاظ حضور خود در کلاس و ارتباط مستقیم با دانش‌آموزان و محیط پیرامون آنها بسیاری از اطلاعات خود را از این طریق به دست می‌آورد. هر چند بین نگاه کردن عادی به پدیده‌ها و مشاهده هدف‌دار تفاوت وجود دارد، ولی به هر حال نگاه کردن عادی به کلاس و فرایندهای پیرامون آن نیز می‌تواند در مشخص کردن ویژگی‌های خاص کلاس مؤثر باشد. برای اینکه معلمان بتوانند به‌طور دقیق و علمی محیط اطراف خود را مشاهده کنند باید ماهیت مشاهده را بشناسند و نکات مهم آن را در نظر بگیرند. از ویژگی این روش آن است که می‌تواند همزمان با فرآیند تدریس و کار معلمان و دیگر دست‌اندرکاران مدرسه همراه گردد.

• مصاحبه

• مصاحبه با توجه به نوع نگاهی که داریم به دسته‌های متفاوتی تقسیم می‌شود. از نظر شکلی مصاحبه می‌تواند ساختار یافته، نیمه ساختاریافته و یا باز باشد. در مصاحبه ساختار یافته مصاحبه‌گر از یک طرح کاملاً مشخص برای مصاحبه استفاده کرده و سؤالات نوشته‌شده را برای مصاحبه شونده قرائت کرده و جواب شفاهی وی را ضبط یا یادداشت می‌کند. در مصاحبه باز، مصاحبه‌گر هدف کلی را در ذهن در نظر گرفته و به انتخاب خود سؤالات را مطرح کرده و جریان مصاحبه را به نحوی پیش می‌برد که اطلاعات مورد نیاز به دست آید. این شیوه در مصاحبه‌های بالینی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در مصاحبه نیمه ساختار یافته سؤالات کلی از قبل مشخص شده، ولی مصاحبه‌گر می‌تواند به صلاحدید خود ترتیب سؤالات را عوض کرده و یا آنها را تغییر دهد. نحوه انتخاب نوع مناسب مصاحبه بستگی به هدف پژوهش دارد. در صورتی که هدف مصاحبه ارزشیابی باشد مصاحبه ساختار یافته مناسب است ولی در صورتی که هدف پژوهش کسب پاسخهایی از مصاحبه شونده برای فرضیه سازی و شناسایی عناصر مهم که قبلاً به آن آگاهی نداشته‌ایم باشد، نوع مصاحبه به سوی مصاحبه‌های باز متمایل می‌گردد.

• پرسشنامه

پرسشنامه یکی از معمول‌ترین ابزارهای جمع‌آوری داده‌ها در پژوهش هستند. وسعت استفاده از پرسشنامه در جمع‌آوری داده‌ها به اندازه‌ای است که در بسیاری مواقع پژوهش و پرسشنامه را مترادف هم به شمار می‌آورند. در اقدام‌پژوهی نیز معلم می‌تواند برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه استفاده کند، ولی باید در نظر داشته باشد که استفاده از پرسشنامه بنا بر ضرورت باشد. دو نوع پرسشنامه وجود دارد: اول پرسشنامه‌های استاندارد شده که توسط پژوهشگرانی که به طور مشخص در آن زمینه کار می‌کنند، ساخته شده و به نام پرسشنامه‌های استاندارد شده معروف هستند. مقیاس‌ها، پرسشنامه‌های نگرش‌سنج، آزمون‌های روانشناسی و... از جمله این پرسشنامه‌ها هستند. نوع دوم، پرسشنامه‌ها محقق ساخته هستند که پژوهشگر با توجه به نیاز و هدف خود آن را می‌سازد.

تدوین گزارش نهایی پژوهش

یک پژوهشگر باید بتواند کار خود را در قالبی روشن و قابل فهم برای دیگران گزارش نماید. به طور معمول مراحل و اجزاء گزارش پژوهش در عمل شامل موارد زیر است:

الف: مطالب مقدماتی

۱- صفحه عنوان

۲- تشکر و قدردانی (در صورت لزوم)

۳- چکیده

۴- فهرست محتوا

۵- فهرست شکل ها و نمودارها و جدول ها

• ب : محتوای مطالب یا متن گزارش

• ج : منابع و مآخذ

• د : پیوست ها

• **در صفحهٔ عنوان معمولاً مطالب زیر درج می‌گردد :**

• (۱) عنوان تحقیق (۲) نام و نام خانوادگی پژوهشگر یا گروه پژوهشگران (۳) محل یا منطقهٔ پژوهش ، مثل استان ، شهر ، نام مدرسه یا اداره و غیره . (۴) تاریخ ارائه گزارش

• نمونه فهرست مطالب

شماره صفحه	فهرست مطالب	عنوان
الف		چکیده
ب		تشکر و قداری
۱		مقدمه و توصیف وضعیت موجود
۳		گرد آوری اطلاعات (شواهد ۱)
۴		• تجزیه و تحلیل داده‌ها
۶		انتخاب راه جدید موقتی
۸		اجرای طرح جدید
۱۰		گرد آوری اطلاعات (شواهد ۲)
۱۳		ارزیابی تأثیر اقدام جدید و اعتبار بخشی
۱۷		تجدید نظر و تصمیم نهایی و پیشنهادی
۲۲		منابع و مأخذ
۲۳		پیوست‌ها

از توجه شما سپاسگزاریم

1002 26 2005